

Problematika úpravy a pohřbívání těl zemřelých nakažených nemocí covid-19

Související právní předpisy:

- Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 297/2012 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky (vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého), ve znění pozdějších předpisů

Související doporučení mezinárodních a státních autorit:

- Doporučení Světové zdravotnické organizace k zacházení s tělem zemřelého v kontextu onemocnění covid-19, dostupné zde: <https://www.who.int/publications/i/item/infection-prevention-and-control-for-the-safe-management-of-a-dead-body-in-the-context-of-covid-19-interim-guidance>
- Doporučení Ministerstva zdravotnictví k nakládání s těly zesnulých osob s potvrzenou nákazou covid-19, dostupné zde: <https://koronavirus.mzcr.cz/nakladani-s-tely-zesnulych-osob-s-potvrzenou-nakazou-covid-19/>
- Stanoviska Ministerstva pro místní rozvoj k pohřebnictví v době covidu-19, dostupná zde: [https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/pohrebnictvi/pohrebnictvi-v-dobe-covidu-19-\(1\)](https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/pohrebnictvi/pohrebnictvi-v-dobe-covidu-19-(1))

Běžný postup při úmrtí:

Obecný postup při úmrtí je upraven v zákoně o zdravotních službách, podle kterého prohlídku těla zemřelého provádí buď praktický lékař, lékař vykonávající lékařskou pohotovostní službu či smluvní lékař (koroner), lékař poskytovatele zdravotnického zařízení (při úmrtí ve zdravotnickém zařízení) nebo lékař poskytovatele zdravotnické záchranné služby. Povinností lékaře provádějícího prohlídku těla zemřelého je vyplnit příslušné části listu o prohlídce zemřelého a zajistit předání jeho jednotlivých částí subjektům stanoveným vyhláškou o listu o prohlídce zemřelého. Část B3 listu o prohlídce zemřelého je předávána provozovateli pohřební služby, která s tělem nakládá v souladu s tímto listem, zákonem o pohřebnictví a dle pokynů vypravitele pohřbu.

Má-li lékař provádějící prohlídku těla zemřelého jistotu či podezření, že zemřelý trpěl závažnou infekční nemocí, je povinen tuto skutečnost oznámit příslušnému orgánu ochrany veřejného zdraví (zpravidla krajská hygienická stanice). Orgán ochrany veřejného zdraví pak neprodleně stanoví podmínky pro přepravu zemřelého, provedení pitvy a pro pohřbení. Do doby stanovení těchto podmínek nesmí být tělo provozovateli pohřební služby vydáno.

Taxativní výčet nebezpečných, vysoce nakažlivých nemocí pro účely zákona o pohřebnictví je uveden v § 4 odst. 1 písm. a) tohoto zákona a rozšířit ho o další případné nemoci může pouze Ministerstvo zdravotnictví postupem podle § 80 odst. 1 písm. j) zákona o ochraně veřejného zdraví. **Nemoc covid-19 mezi vysoce nakažlivé nebo nebezpečné nemoci zařazena v současné době není, tělo zemřelého**

s touto nemocí tedy může být při použití osobních ochranných pracovních prostředků upravováno, konzervováno, balzamováno i vystavováno.

Chybné postupy při úmrtí osoby nakažené nemocí covid-19:

Bez ohledu na výše uvedené se v praxi často stává, že lékař provádějící prohlídku těla zemřelého, aniž by k tomu měl kompetenci, sám bezdůvodně rozhodne o infekčnosti těla zemřelého s nemocí covid-19 a zakáže provozovateli pohřební služby otevírat vak s tělem zemřelého. Děje se tak buď formálním pokynem zaznamenaným do listu o prohlídce zemřelého či různými neformálními nálepkami a štítky s textem „COVID – neotvírat“ apod. Takový postup je v rozporu se zákonem o zdravotních službách, podobná opatření je oprávněna přijmout krajská hygienická stanice.

Pokud provozovatel pohřební služby vak s tělem zemřelého převezme a pohřbí, aniž by vak otevíral a tělo zemřelého upravoval, porušuje své povinnosti uložené zákonem o pohřbnictví. Takové jednání je hrubě nešetrné vůči pozůstalým a může být kvalifikováno jako přestupek podle § 7 odst. 1 písm. d) zákona o pohřbnictví, k jehož projednání je příslušné Ministerstvo pro místní rozvoj, které za něj právnícké nebo podnikající fyzické osobě může uložit pokutu do výše 200 000 Kč.

Důsledky nezákonných postupů:

Nedodržováním zákonnosti dochází k nepietnímu zacházení s lidskými pozůstatky. Kromě toho při pohřbívání těl zemřelých uložených ve vaku, který v zemi výrazně zabraňuje přirozenému tlení, resp. se spolu s tělem rozloží až za mnoho desítek let, dochází též k zásadnímu omezení pro budoucí pohřbívání do země. Obdobně pro kremaci nevhodný vak na zemřelé snižuje živostnost kremační pece a zvyšuje znečištění ovzduší. V současné době je využíváno spíše zpopelnění těl zemřelých, nicméně tradiční pohřbení do země je nadále nedílnou součástí kultury pohřbívání a v případě opakovaného pohřbívání do téhož hrobu vyvstane problém, neboť kvůli použitému vaku nebude možné ani po uplynutí tlecí doby stanovené pro jednotlivá pohřebiště pohřbít do země další tělo (pokud to hrob prostorově neumožňuje).

Řešení situace:

- Důsledně upozornit lékaře provádějící prohlídku těl zemřelých na jejich povinnosti a kompetence vyplývající z právních předpisů. Vzhledem k tomu, že nejvíce osob s nemocí covid-19 zemře v nemocnici, jedná se především o lékaře z těchto zdravotnických zařízení zpravidla tedy o soudní lékaře a lékaře pathology. S ohledem na nezbytné použití osobních ochranných pracovních prostředků je samozřejmě žádoucí provozovatele pohřební služby informovat o skutečnosti, že zemřelý byl pozitivní na onemocnění covid-19, manipulaci s tělem však lékař provádějící prohlídku těla zemřelého bez správného rozhodnutí prostřednictvím orgánu ochrany veřejného zdraví zakázat nemůže. A proti každému rozhodnutí je možné odvolání.
- Provozovatel pohřební služby je povinen postupovat po převzetí těla zemřelého podle pokynů uvedených na listě o prohlídce zemřelého. Jestliže je na něm uvedeno, že nesmí kvůli infekčnosti otevírat vak s tělem zemřelého, měl by si provozovatel pohřební služby od lékaře vyžádat související rozhodnutí krajské hygienické stanice. Jestliže takové rozhodnutí krajská hygienická stanice nevydala, není pro něj pokyn o zákazu manipulace s tělem právně závazný, nadále i za těchto podmínek je povinen tělo zemřelého upravit v souladu se zákonem o pohřbnictví a v souladu s přáním vypravitele pohřbu. Pokyny lékaře provádějícího prohlídku těla zemřelého, které nejsou součástí listu o prohlídce zemřelého (nálepky na vaku, informační štítky, popisky fixou na těle apod.), jsou právně

zcela bezvýznamné a i v tomto případě je provozovatel pohřební služby povinen upravit tělo zemřelého podle objednávky.

- Provozovatel pohřebiště je povinen pohřbívat lidské pozůstatky v souladu se zákonem o pohřebnictví a v souladu s řádem jeho veřejného pohřebiště. Pokud má provozovatel pohřebiště v řádu veřejného pohřebiště stanoveno, že transportní vaky vložené do rakví mohou být pouze z lehce rozložitelných materiálů, neměl by v případě použití vaků, které uvedené požadavky nesplňují, pohřbení v takovém vaku umožnit. Bez souhlasu provozovatele pohřebiště nelze pak na veřejném pohřebišti lidské ostatky uložit (§ 22 odst. 7 zákona o pohřebnictví). Provozovatel pohřebiště může v odůvodněných případech samozřejmě učinit výjimku z pravidel stanovených vlastním řádem veřejného pohřebiště, nicméně pokud povolí pohřbení těla ve vaku z nerozložitelných materiálů, měl by o tom minimálně učinit záznam v evidenci související s provozováním pohřebiště. Lze také hrobníkům doporučit před zasypáním hrobu víko rakev ležící na dně hrobu otevřít, vak ostrým nožem na několika místech opatrně perforovat a víkem rakev opět uzavřít.

Daniel Trtík

oddělení právní a krajského živnostenského úřadu